

ТАЕН ЈАЗИК НА СМИЛЕВСКИ ПЕЧАЛБАРИ

Во втора половина на 18 век турските паши, како единствени легални претставници на султанот во дадена административна територија (пашалак), планираа насилно потурчување на сето македонско население покрај албанската етничка граница, на доста голема територија од подножието на Шар Планина па се дурѝ до Охридско, со цел да го зголемат бројот на правоверните поданици.

Иако со преземената голема акција на исламирање требаше да раководи само еден паша, се разбира од постарите и позаслужените, сепак во истата се замешаа повеќемина муслимански „соперници“, коишто не можеа да се совладаат и да се откажат од учество во сличен, во верски однос, важен настан.

Притисокот над македонското население почна во исто време од три правци: од север запад и југ-поточно од Скопје, Тетово, албански планини и Охрид. Здружените паши привлекоа под знамето на полумесечината не само регуларни аскерски единици, со коишто командуваа какошто сакаа, туку и нерегуларни хорди на фанатизирани муслимани од редовите на вистинските Турци (Османлии и Коњари), Шиптари, Цигани и Торбеши. Раководителите на акцијата („потурчувањето“) сметаа дека дојде миг на последна расправа со поробените Македонци и со навната христијанска вера, што точно поради различното учење од Коранот на Мухамед, им помогна навистина многу во тек на повеќевековното ропство во однос на запазување на мајчиниот јазик, традициите и народноста.

Гореа села и гинеа луѓе преплавени од бран на варварска насилба. Пострашливите Македонци се потурчија да го запазат на тој начин се' она што имаа: семејство, имот, живот.

Други Македонци забраа што можеа да забераат. Ги зедро старците, жените и децата, ги нарамија бедните торби и тргнаа во непознати правци, да го почнат животот наново.

Меѓу нив имаше најмногу Мијаци-бегалци од Лазарополе, Гаре, Галичник, а исто така и од други опустени и изгорени села во Дебарско и Кичевско. Тие се запреа далеку од матичната (дебарска) етничка целина. Некои групи од нив основаа три наполно нови села: Папрадиште и Ореше во Бабуна и Смилево во Бигла.

Штом никнаа првите колиби, штом се средија колку да не се под ведрина, Мијаците почнаа да ја проучуваат средината и да бараат нови комуникациони врски во блиските населби за да се вклучат во некаква стопанска активност, а сепак да не ја откријат пра тоа во прво време својата скриена нова населба.

Тој процес се одви и во демир-хисарската мијачка оаза во брсјачко мнозинство-Смилево. Смилевските Мијаци се занимаваа во своите изгорени родни села со сточарство видарство, земјоделство, кираџилак и копаничарство. Земјоделците беа принудени да прекратат да живеат од обработување на земја, дека новото село никна во густа дабова гора измешана и со букови стебла. Доколку пак имаше малку земја, таа ја држеа староседелците-Брсјаци од Старо Смилево. И сточарите не беа во поарна положба. Тие ги изгубија големите стада што им даваа средства за живот и размена со други

продукти и предмети. Само малкумина спасија неколку коњи, кози, крави и по пет-шест овци. Меѓу тие со коњите имаше и неколкумина некогашни кирации. Тие не се откажаа од својата работа. Согледаа добри перспективи во најблиска иднина. И копаничарите ја делеа општата несреќа. Ним не им остана ништо друго освен да се приклучат кон сидарите, кон коишто се приклучија и упропастените земјоделци и сточари.

Опшеселскиот сидарски занает бараше широк терен за пројавување. Таков терен немаше во Смилево. Затоа новосмилевци почнаа да се распрснуваат по населбите низ Преспа, Битолско, Прилепско, Охридско, Кичевско, Мариово, Железник, Леринско, Костурско, Воденско и Велешко. Тој пат ги вклучи во печалбарството. Смилевците станаа печалбари-луѓе што работаа далеку од сопственото село, што со недели и месеци не се враќаа во куќите и што дури во зимата се прибираа дома со она што го заработиле со тежок труд.

Турците од Битолско беа изненадени од масовна појава на добри мајстори (сидари) и се чудеа дури откаде дошле „дебрани“ за парче леб. Каурска работа-мислеа. Потоа не ги интересираше ништо. Широка беше земјата на падишахот.

Времето течеше. Ново Смилево растеше. Дрвените колиби исчезнаа. На нивно место се појавија цврсти еднокатни, двокатни и трикатни куќи од камен.

Во тој период на преобразба на селото, смилевските печалбари речиси без исклучок сидаа кај Турците. Нивните работодавачи спаѓаа во најбогатите, а во исто време и во најзлогласните чифлик-сајбии, аги, бегови, спахии и градски ефендии. Ретко работаа кај христијани дека нивните сонародници немаа право да сидаат убави куќи, какошто немаа право да јаваат на коњ, да носат оружје, да креваат високи цркви, да служат во војската, да седат заедно со „правоверни“ и што не друго.

Времињата беа матни. Опасноста ги дебеше Македонците насекаде. Таа се криеше и во секојдневното зборување, разговор, патем и на работа. Тешко му на невнимателен печалбар ако рече нешто што муслиманот можеше да го разбере и протолкува инаку. При слична грешка камшикот ја извршуваше казната, а мнозина ги изгубија главите само заради еден збор. Таа положба ги натера смилевските печалбари да го збогатат и прошират својот таен печалбарски јазик (бошќачки), веројатно донесен од дебарската етничка целина, дека и тамошните мајстори го употребуваа до најново време. Истиот јазик, со некои несуществени разлики, се сретнуваше и во Папрадиште и Ореше, во Бабуна.

Разликите се јавија по раселувањето од матичните места и беа обусловени од новата средина, а и од самиот самостоен развиток на трите села и самиот живот.

Сепак стравот од опасноста да се зборува во присуство на муслимани не е единствена причина за појавата на тајниот јазик на смилевските печалбари-сидари, а и на нивните созанаечки во Дебарско и Бабуна. Факт е дека тие не смееја да разговараат слободно за сè во присуство на опасните работодавачи. На пример, за девојка или жена, за храна што муслиманите не ја трпеа, за општата положба во земјата, посетне и за политиката и акциите на локалните чети. А да работи човек физички и да не може при тоа да смени мисли навистина е тешко. Тајниот јазик беше излез од таа положба

Покрај таа примарна причина може да се согледа уште една, исто така важна. Печалбарите одеа во тајфи. Иако пазарувањето на една сидарска работа ја вршеше по традиција водачот на групата-устабашијата, сепак и другите мајстори, а на прво место поопитните и повозрасните, имаа право да се искажат за или против, да побараат зголемување на пазарот и слично, работи што работодавачот не смееше да ги чуе за време на склучување на работата. Ако се повлечеа настрана да шушкаат, тоа предизвикуваше сомнение. Употребата на тајниот јазик го отстрани и тоа. Слично тол-

кување дека тајниот јазик е раширен нарочно кај оние занаети коишто одеа на гурбет (во туѓина), бидејќи им беше неопходен, и дека го измисли самата неволја, дава и Сима Тројановиќ.

Употребата на тајниот печалбарски јазик не беше забранета, иако ги бунеше сите Турци, Шитари, Власи а и Брсјаци во Битолско.

Тајниот јазик на смилевските печалбари не само што внесуваше извесна радост во тешката работа, туку и ги ослободи од положбата да се споразумуваат тајно со гестикулација, мимика и шептење, што во крајна линија им го правеше сидувањето потешко и побавно, а предизвикуваше и сомнение кај будниот муслимански работодавач.

Кога се појави првпат во практичниот живот овој таен јазик на смилевци и другите со нив сродни Мијаци е прашање што чека научен одговор. Само едно може да се тврди како веројатно. Такавиканиот „бошкачки“ јазик се има појавено во периодот кога сточарството почна да се намалува и слабее за сметка на засилено заминување на печалба низ отоманските провинции и во соседните балкански земји, а потаму и во подалечните печалбарски држави.

Тајниот јазик не се оформи одеднаш. Тој се создаваше низ подолг период на време. Поминаа повеќе децении додека се збогати неговиот основен речник, со којшто веќе можеа да конвертираат за сите елементарни потреби на сидарската работа, а и животот воопшто. Карактеристично е за тајниот јазик дека неговите зборови главно им припаѓаат на менливите морфолошки форми: глаголи, именки и придавки.

По природа бистри, печалбарите не преминаа во мегаломанија да „измислуваат“ и комбинираат нови зборови за се што суштествуваше околу нив. Значи, не претендираа да го заменат општиот народен македонски јазик со нов јазик, што би било апстрактно. Тие се ограничија само на минимален број нови зборови-именки, придавки, глаголи, поврзани со исхраната, облекувањето, пазарење и најнеопходни политички информации во лаконска форма. Суштествуваа зборови што се употребуваа за повеќе поими. Вистинската смисла ја погодуваа лесно по логичната конструкција на реченицата. Ретко се разбираа погрешно.

Иако јазикот се создаде од страв од Турците тој не исчезна по пропаѓањето на Отоманската империја, а што е најинтересно остана и потаму. Смилевските печалбари го употребуваа по традиција при склучување на пазар со човек којшто сакаше да сида куќа, фурна за леб, племна или просторија за добиток. Тој им служеше и за разонода. Постарите печалбари им префрлаа на помладите за љубовни врски со девојки или жена во селото кадешто работаа, дури и тогаш кога таква врска не суштествуваше.

Во периодот до 1944 година тајниот печалбарски јазик се збогати уште со неколку нови, посовремени зборови, што им овозможуваа на печалбарите да се предупредат во случај на доближување на некој опасен за нив државен службеник-шумар, униформисан порезник, жандар, полицаец или агент. Нови зборови во овој јазик се појавија и по ослободувањето, главно за технички пронајдоци (радио, телевизор).

Во бошкачкиот јазик нема специјални, одделни, конструкции за броеви заменки, сврзници, извици, частици, предлози и прилози. Нив ги земаа од македонскиот народен јазик, што во повеќе случаи се поклопува со усвоените граматички форми на македонскиот книжевен јазик.

Тајниот печалбарски јазик на смилевските сидари претставуваше со децении непозната појава за брсјачкото мнозинство во Битолско, дека печалбари го чуваа повеќе од љубоморно и за никаква награда на светот не се решаваа да го откријат на непознат човек надвор од Смилево. Тие го пазеа јазикот и од другите смилевци, коишто не се занимаваа со сидарство (кирации, земјоделци, дрвари, јагленари, чешлари и дуќанџиј). Таа фанатична цврстина почна да се распаѓа во тек на окупацијата. Тој процес продолжи и по ослободување, во ФНРЈ, можеби поради општата констатација на сидарските мајстори дека тајниот јазик ја изигра својата историска улога во нивниот живот, Стапувањето на работа, во општествен сектор

кадешто секој градежен работник е социјално осигуран а прима и детски додаток, делумично го забрза деконспирирањето на тајниот јазик. Денес се ретки селани во Битолска околија што не ги разбираат и знаат барем најважните зборови на некогаш недостапниот бошкачки јазик. Повеќето од нив го научија тоа лично од смилевски мајстори. Да станеше такво нешто некогаш-сите би го презирале „предателот“, дури и да открил на некој „Шоп“ само еден единствен збор.

Некои зборови од тајниот јазик се вкоренија во современиот говорен јазик на Македонците во Битола и Битолска околија. Таков е случај со именката манук (манука), што се употребува во значење маж (жена) то ест љубовник (љубовница).

Најмногу се стремее да го научат печалбарскиот јазик на смилевските сидари српските и бугарските учители и општински службеници. Сепак нивното љубопитство остана само љубопитство.

Пречки од таков карактер се исправија и пред мене, иако произлегувам од нивна средина. По традиција не сакаа да стајат „предатели“. Чекав со големо нетрпение да ги собирам најважните зборови. Запишував збор по збор во тек на пет години, понекогаш и само еден во тек на цел месец. Таа работа ми ја олеснија неколку добри старци што ми објаснија нови непознати зборови.

Главниот речник на тајниот јазик на смилевските печалбари, подреден по азбучен ред, Изгледа вака:

— А —

Алевро — брашно
Амбулија — веленце, Кебе
Апчик,а,о — убав,а,о
Апчика амбулија за коросување —
јорган
Апцико бело — млеко

— Б —

Бабајко — татко
Бела — ракија, вар
Бело — сирење
Бело од блекачка — овче млеко
Бело од врескачка — козје млеко
Бело од мркушава — млеко од био-
лица
Бело од рикачка — кравје млеко
Белејко — снег
Белејко тунгит — паѓа снег
Тиболец — битолчанец
Благ — шеќер, слатко
Благ од бубачки — мед
Блага — пченица
Блекаче — јагне
Блекачка — овца
Бошкам — сидам
Бошкање — садање
Бошкач — сидар
Бошкачки — сидарски, мајсторски
Брба — торба, вреќа
Брбаче — торбаче
Брбиште — торбиште, вреќиште
Бришачка — шамивче, крпа
Брчален — учител

Брчаленка — учителка
Брчалница — училиште
Бубачки — пчели
Бутикав — крст

— В —

Вајза — девојка
Вајзе — девојче
Вајзиште — девојчиште
Вајзуле — девојче
Вентевец — Евреин
Вентевка — Еврејка
Вентевска — Палестина, Израел
Вентевци — Евреи, ореви
Вентевче — Еврејче
Ветрив,а,о — крив,а,о
Вехчам — разбирам
Вехчање — разбирање
Вешка — селанец од поле
Високи навирачи — чизми
Влакнеста — коса, волна, слама,
плева
Влакнесто — сено
Влечам — мачкам
Влечење — мачкање
Врескаче — јаре
Врескачка — коза
Врескаленка — пушка
Вртален — точак
Вртак — клуч
Вртакча — воденица
Вртакча — кола
Врцен — црвен, наполеон, Русин,
комунист
Врцена — црвена, тула, Русинка,
комунистка

Врцено — Русинче,

— Г —

Гаталица — шуле
Гатач — кантар
Грмлив — август
Гроздобер — септември
Гуралка — нога
Гурам — одам
Гурање — одење
Гуровиње — дрва
Гуровиче — дрвце
Гуска — илјадарка

— Д —

Дарле — Гуптин
Дарлевка — Гупка
Дарлевче — Гупче
Дивам — разбирам
Дивање — разбирање
Дикљам — сакам, љубам
Диклање — сакање, љубење
Длга — надница
Догуран,а,о — дојден,а,о; дооден,а,о
Догурувам — доаѓам
Догурување — доаѓање
Дојчовска — Германија
Домиксаң,а,о — донесен,а,о
Домиксувам — донесувам
Домиксување — донесување
Драски — штици
Дрита — 'рж
Држалка — држава
Дрк — стар, дедо
Дрка — стара, баба
Дркулица — баба

— Е —

Евреи — ореви

— Ж —

Жабар — Италијанец
Жабарка — Италијанка
Жабарска — Италија
Жетвар — јули
Жетвар — Србин
Жетварка — Србинка, Србија
Жетварска — Србија
Жетварче — Србинче
Жилавам — работам
Жилавење — работење
Жилка — работа
Жур — anus

— З —

За блекачки — трло
За рзачи — аур

За рикачи — аур

Зачкртаң,а,о — затворен,а,о заклучен,а,о

Зачкртување — затворување, заклучување

За клинчење — столица

За мижење — кревет

Зеленко — шумар

Зелено — јаболко, круша

Злокуќани! — Молчи! Внимавај!

Чувај се!

Зодена — testis

Зодени — плурал од testis

Зодено — јајце од кокошка

Зрнесто — жито воопшто, грозје

Зунзевец — Влав

Зунчевка — Влаинка

Зунзевче — Влаше

Зурам — вршам мала нужда

Зурање — вршење мала нужда

Зурач — масло

— С —

Сиркам — гледам, насирам

Сиркање — гледање, насирање

— И —

Изгурувам — истерувам, излегам

Изгурување — истерување, излегување

Изжилавен,а,о — завршен,а,о

Изжилавувам — завршувам работа

Изжилавување — завршување на работа

— Ј —

Јурчка — матеница

— К —

Калаваза — глава

Калосник — леб

Калосувам — јадам

Калосување — јадење

Калучида — тиква

Карлевци — динари

Качувачка — скала

Кевам — имам

Кевање — имање

Кено — гаол

Кисел,а,о — љут,а,о

Киселам (Се...) — се лутам

Китам — вршам голема нужда

Китање — вршење на голема нужда

Китало — нужник

Клинка — куќа

Клинчам — седам

Клинчење — седење

Клопам — јадам

Клопање — јадење

Кљопачка — уста

Кључица — тиква
Кожуварче — Русинче
Колтук — селанец од поле
Коложег — јануари
Кољач — нож
Кољачка — секира, тесла
Контрам — сецам
Контрење — сечење
Коталиња — цицки
Котоман — голем човек, газда, ра-
ботовадач
Крваво — место
Крвава од блекачка — овче месо
Крвава од врескачка — козје месо
Крваво од кркач — месо од петел
Крваво од кркачка — месо од ко-
кошка
Крваво од крте — свињско месо
Крваво од мркушава — месо од
биолица
Крваво од рикачка — месо од кра-
ва
Кркалица — затвор
Кркач — петел
Кркачка — кокошка
Кртачовина — свињско месо
Крте — прасе
Кусар — крадец
Кусарка — крадачка

— Л —

Ладен — дуќан
Ладнар — дуќан
Лазарица — година
Лајаче — кученце
Лајко — куче
Лакам — плаќам
Лаќање — плаќање
Лакеник — каленик
Лакениче — калениче
Лалто — палто
Лана — мајка
Ланга — манџа, јадење
Ланте — љуто
Лантолони — пантолони
Латор — Бугарин
Латорка — Бугарка, Бугарија
Латорска — Бугарија
Латорче — Бугарче
Левам — земам, крадам
Левање — земање, крадење
Левосан,а,о — земен,а,о; украден,а,о
Лејко — газда
Лејковица — стопанка
Лесан — газда
Лесаница — стопанка
Летник — март
Летра — сестра
Лечиво — печиво
Ливадник — зелник

Лизгава — маст
Лизгаво — сало
Ликосан — умрен, гроб
Линат — партизан
Линат,а,о — избеган,а,о
Линувам — бегам
Линување — бегање
Лината — партизанка
Лисјак — Грк
Лисјаче — Грче
Лисјачка — Гргинка, Грција
Листар — шумар
Листопад — октомври
Лифа — невеста
Лифоре — магаре
Лифорица — магарица
Лујна — кујна
Лукаче — Шиптарче
Лукач — Шиптар
Лукачка — Шиптарка, Албанија
Лукосувам — паѓам
Лукосување — паѓање
Лумбурок — грош

— Љ —

Љамечко — малечко
Љанте — огон
Љантосан,а,о — запален,а,о
Љантосувам — запалувам
Љогем,а,о — голем,а,о
Љогем брчален — професор
Љогем рафле — владика
Љогема брчалица — виша школа,
факултет
Љантосување — запалување, па-
лење

— М —

Магуле — кесе
Мана — мајка
Мангал без рочки — селанец од
поле
Мањук — човек, маж, свршеник,
љубовник
Мањука — жена, невеста, сврше-
ница, љубовница
Мануче — машко дете
Манче — работодава, стопан
Манчевица — стопанка
Малосувам — јадам
Малосување — јадење
Мека — кал
Некач — плитар
Мерач — ден
Мерачок — празник (Велигден,
Божик, Петровден)
Мислевец — смилевец
Мислевка — смилевка
Мислево — Смилево
Мислевче — смилевче
Миџам — спијам

Мижење — спиeње
Мјаукар — мачор
Мјаукарка — мачка
Мјаукарче — маче
Миксам — давам, носам
Миксање — давање, носење
Млекаче — јагне
Морско животно — автомобил
Мрамороска — ченка
Мрк — јаглен
Мрка — кал
Мрко — кафе, цемент
Мркушав — биол
Мркушава — биолица
Мрсњак — Турчин, Шиптар
Мрсњачка — Турчинка, Шиптарка;
Турција, Албанија
Мрсњаче — Турче, Шиптарче
Мусии — Власи
Мулам — зборувам
Мулење — зборување
Мур — збор

— Н —

Навирачи за во светица — обувки
Навирачи — обувки, чорапи
Навирачи — опинци
Навирачи од мркушава — опинци
од биолица
Навирачи од рзач — опинци од
коњ
Навирачи од рикач-опинци од вол
Навирачи од рикачка — опинци од
крава
Најлогем рафле — патријарх
Накислен,а,о — наљутен,а,о
Наклопан,а,о — најаден,а,о
Наклопувам се — се најадувам
Наклопување — најадување
Намажувам — бегам
Намажување — бегање
Наперкан,а,о — натепан,а,о
Наперкувам — натепувам
Наперкување — натепување
Напоркам (да се) — да се напијам
Напоркан,а,о — испијанет,а,о
Насвирувам — наполнувам
Насвирување — наполнување
Начкртан,а,о — напишан,а,о
Начкртувам — напишувам
Начкртување — напишување
Неапчик,а,о — грд, лош, злобен,а,о
Николеви — питулици
Нурец — сид
Нуркам — сидам
Нуркање — сидање

— О —

Обелувам — давам, кажувам, от--
кривам тајна

Обелување — давање, кажување,
откривање тајна
Од врцена — Русин, Русинка
Одгурувам — заминувам
Одгурување — заминување
Од Широкана — Американец, Аме-
риканка
Околукита — тиква
Опасен,а,о — отепан, убиен
Опасувам — убивам
Опасување — убивање
Отеос — бог

— П —

Палежлив — пипер
Палежлива — пиперка
Палежливо — љуто (јадење)
Пасам — тепам, бијам, убивам
Пасење — тепање, биeње
Пачечка — брада
Перкам — тепам
Перкање — тепање, биeње
Пилави — пари
Пирговец — Гуптин
Пирговка — Гупка
Пирговска — Египет
Пирговче — Гупче
Пискам — викам
Пискање — викање
Пиштален — радио
Плевица — племна
Плива — риба
Пливка — риба
Пливче — рипче
Подикљувам — посакувам, поже-
лувам
Позураң,а,о — измочан,а,о
Позурувам (се)-вршам мала нужда
Позурување — мочање
Поркам — пијам
Поркање — пиeње
Поркач — пијаница, пијач
Поркачка — пијалок, жена алко-
холичар
Поконтрен,а,о — пресечен,а,о
Поконтрувам — пресечувам
Поконтрување — пресечување
Покочувам — кријам, крадам
Покочување — криење, крадење
Посњак — Македонец
Посњачка — Македонка, Македо-
нија
Посњаче — Македонче
Поте — соба за горење
Преконтрен — зет, син
Преконтрена — невеста
Претумбач — каша
Прнте — penis
Прнтосувам — вршам полов акт
Прнтосување — coitus

Прозирче — прозорец
Промулувам — прозборувам
Промулување — прозборување
Прпач — агент, предател, шпиун
Прпе — полициски агент
Прскав — празник
Пукален — револвер, топ
Пукаленка — пушка
Пурачка — фурна, огревна соба

— Р —

Развехчен,а,о — научен,а,о; от-
криен,а,о
Развехчувам — научувам, откри-
вам
Развехчување — научување, от-
кривање
Развештувам — научувам
Развештување — научување
Развештен,а,о — научен, откриен,
а,о
Рам — срам
Рами се — срами се
Рамниот — конец
Рамота — страмота
Рат — брат
Рафле — поп
Рерка — ќерка
Рзач — коњ
Рзачовина — јачмен
Рикалени — тапандии
Рикачка — крава
Рилка — жена со големи усни
Рилки — усни, бузи, муцки
Рогач — шпиун
Рогачка — шпиунка
Росоман — камен
Ротка — стотка

— С —

Светален — стакло
Светаленка — ламба, петролејка,
сијалица
Светаленче — кандило, сијаличе
Светалница — црква
Светица — недела
Свирач — чекан
Сенокос — јуни
Сечко — февруари
Сикел,а,о — кисел,а,о
Сикело бело — кисело млеко
Сикелина — киселина
Скендере — сирење
Скендере од блекачка — овче си-
рење
Скендере од врескачка — козје
сирење
Скендере од врескачка — козје си-
рење
Скендере од мркушава — сирење
од биолица

Скендере од рикачка — кравје се-
рење

Скивам — гледам
Скивален пиштален — телевизор
Скивало — огледало
Скивање — гледање
Скислен,а,о — налутен,а,о
Скислувам се — се налутувам
Скислување — налутување
Сконтрувам — пресечувам
Сконтрување — пресечување
Скордач — бел лук (чесен)
Скрупча — сол
Скрупчава — сол
Сликосан — умрен,а,о
Смркосува (Се. . .) — се стемнува
Снежник — декември
Спупарен — скриен, украден
Спупарувам — скривам, крадам
Стопорен — направен
Стопорувам — правам
Стопорување — правење
Стопчен — направен
Стопчувам — правам
Стопчување — правење
Студен — ноември
Стрелнат,а,о — пуштен,а,о; испра-
тен,а,о
Стрелнувам — пуштам, испраќам,
праќам
Стрелнување — пуштање, праќа-
ње
Стома — уста
Стомнарник — Ресен
Стумачи — мустаки
Сркачка — лажица, лопата
Сучко — волк
Суко — кусо

— Т —

Тајжам — хранам
Таке чинуват — ветер веє
Тапосан,а,о — даден,а,о
Тапосувам — давам
Тапосување — давање
Тегар — vulva
Тешка — земја
Тибола — Битола
Тиболец — Битолчанец
Тиболка — битолчанка
Тиболче — Битолчанче
Тирки — гаки
Тирче — паурче
Топорам — правам
Топорење — правење
Топчам — правам
Топчење — правење
Тревник — април
Тријачка — пила
Тркалеста — бомба, граната

Трлам — вршам полов акт
Трлање — coitus
Трлач — сексуално распуштен маж
Трнки — шајки
Тунца — вода
Тунцит — врне дожд
Тумбе — државен чиновник, работодавач, стопан
— У —

Укален — оца
Укалица — дамија
Ушам — слушам
Ушање — слушање

— Ф —

Фршла — грав

— Х —

Хвакалка — рака
Хурио — село
Хурјо — село

— Ц —

Цркалеста — лубеница, диња

— К —

Кораквици — герамиди

— Ч —

Чавка — изварка, урда
Чадлив — тутун
Чадлива — цигара
Чадливар — тутунџија, пушач

Чадливарка — кутија за тутун, жена што пуши
Черешар — мај
Чкрта — врата
Чкртам — пишувам
Чкртање — пишување
Чкртач — писар, ниж чиновник
Чкртало — молив
Чукален — саат
Чуралник — внатрешен оџак
Чурилник — оџак

— Ш —

Шарено — писмо
Шарка — банка (банкнота)
Шарки — книга за виткање цигари (цигарет-папир)
Широканец — Американец
Широканка — Американка
Широканче — Американче
Шикосано, а, о — заминато, а, о избеган, а, о
Шикосување — заминување
Шикосувам — си одам, заминувам бегам
Широка — Америка (главно САД)
Шокула — кошула
Шоре — вино
Шоре со благ — шира
Шпиртовина — душа
Штркавица — краставица
Шуплив — амбар за жито, бунар
Шуплив — гроб
Шуплива — чаша, стомне
Шуплива во клинка — соба
Шупливо — паурче

КЛАСИФИКАЦИЈА НА РЕЧНИКОТ ПО ВИДОВИ НА ЗБОРОВИ

И м е н к и

Апчко бело-млеко; бабајко-татко; бела-ракија; бело-сирење; белејко-снег; благ од бубачки-мед; блага-пченица; блекачка-овца; брба-торба; брбиште-торбиште; брчален-учител; брчаленка-учителка; вајза-девојка; вајзуле-девојче; венгевци-ореви; високи навирачи-чизми; влакнеста-коса, волна; врескаче-јаре; врескачка-коза; вртач-клуч; вртачка-кола; врцена-тула; гатач-кантар; гуралка-нога; гурање-одење; гуровиње-дрва; гуска-илџадарка; Дарле-циганин; Дарлевка-циганка; диклање-сакање; драски-штици; дритарж; дрк-дедо; дрка-баба; домиксување-донесување; Евреи-ореви; жилавење-работење; жилка-работа; зачкртување-затворување; за клинчење-столица; за мижење-креват; зелено-јаболка, круша; зрнесто-жито; зурање-мочање; зурач-масло; јурачка-маштеница; калаваза-глава; калосник - леб; карлевци - динари; китало - нужник; клинка - кука; клинчење-седење; клучица-тиква; клопање-јадење; кољач-нож; кољачка-секира; крчкачка-кокошка; крваво-месо; крте-прасе; кусар-крадец; ладен-дукан; лазарица-година; лакеник-каленик; лалто-палто; лана-мајка; лангаманца; лантолони-пантолони; лејко-газда; лесан; газда; летра-сестра; лива-

дник-зеленик; лизгава-маст; љок-полицаец; листар-шумар; лифа-невеста; лифоре-магаре; лифорица-магарица; љанте-огон; љантосување-запалвање; лумбурок-грош; лукосување-паѓање; магуле-кесе; мана-мајка; манук-маж; манука-жена; манче-газда; малосување-јадење; мерач-ден; мижење-спиење; мјаукарка-мачка; млекаче-јагне; мраморска-ченка; мрк-јаглен; мрко-кафе; мулење-зборување; навирачи-обувки; насвирување-наполнување; николеви-питулици; обелување-давање; палижлив-пипер; палежлива-пиперка; пачечка-брада; перкање-тепање; пилави-пари; Пирговец-Циганин; Пирговка-Циганка; пискање-викање; поркање-пиење; поркач-пијаница; преко трена-невеста; претумбач-каша; прнте-пенус; прозирче-прозорец; пукален-револвер; пукаленка-пушка; рам-срам; рамота-срамота; развештување-научување; рат-брат; рафле-поп; рзач-коњ; рзачовина-јачмен; рикачка-крава; рилки-усни; росоман-камен; ротка-стотка; светаленка-ламба; светаленчекандило; свирач-чекан; сикело бело-кисело млеко; скендере-сирење; скивала-очи; скивало-огледало; скивање-гледање; скорзач-чесен; скрупча-сол; стопорување-правење; сркачка-лажица; стрелнување-пуштање; стома-уста; стумачи-мустаки; тапосување-давање; тешка-земја; Тибола-Битола; тирче-паурче; топорење-правење; трлање-коитус; трнки-шајки; тунца-вода; тумбе-чиновник; ушање-слушање; цркалеста-лубеница; чавка-изварка; чадлив-тутун; чадливи-цигари; чадливар-тутунџија; чадливарка-кутија за тутун; чкрта-врата; чкртање-пишување; чкртач-писар; чкртало-молив; чукален-саат; шарено-писмо; шарка-банка; шарки-книга за виткање цигари; шуплива-чаша; шупливо-паурче; шоре-вино.

II — Придавки

Апчик-убав; ветрив-крив; врцен-црвен; дрк-стар; љамечок-малечко; љогем-голем; неапчик-неубав; сикел-кисел; палежљиво-људо. Последната придавка во тајниот печалбарски јазик на смилевските сидари има само една форма и тоа за среден род. Таа не се мења за другите родови дека може да предизвика погрешно разбирање на она што е изговорено. Нејзината форма за машки род (палежлив) значи-пипер, а формата за женски род пиперка (палежлива). (Малосувањето е палежливо-јадењето е људо).

III — Глаголи

Вехчам-разбирам; гурам-одам; дивам-разбирам; дикљам-сакам; домиксувам-донесувам; жилавам-работам; зурам-вршам мала нужда; изгурувам-истерувам; кевам-имам; клинчам-седам; клопам-јадам; левам-крадам; љантосувам-запалувам; лукосувам-паѓам; малосувам-јадам; мижам-спијам; миксам-давам; мулам-зборувам; насвирувам-наполнувам; обелувам-давам; перкам-тепам; пискам-викам; пдикљувам-посакувам; поркам-пијам; прнтосувам-коитус; развештувам-научувам; се смркосува-се стемнува; скивам-гледам; стопорувам-правам; стрелнувам-пуштам; тапосувам-давам; топорам-правам; ушам-слушам; чкртам-пишувам.

Од горните глаголи смилевските печалбари изведуваа, главно со помош на префикси, нови и нови глаголи, со поинаква мисловна содржина и на тој начин ја зголемуваа можноста за една побогата меѓусебна конверзација. Тоа може да се види од следните примери: развехчи!-научи, откри; одгурај!-замини!; догуруваме-доаѓаме; се нажилави-се наработи; наклопај се-најади се; Ка домиксам-Ке донесам; Ка промулна-Ке прозборам; наперкај гонатепај го, удри го, мани го; доскивавме-догледавме; причкртај-припиши.

КЛАСИФИКАЦИЈА НА ЗБОРОВИТЕ ПО СРОДНОСТ НА ПОИМИТЕ

ШТО ГИ ОЗНАЧУВААТ И ИСКАЖУВААТ

1 — Работа, движење и одмор

Гурам-одам; гурање-одење; домиксувам-донесувам; домиксување до-несување; жилавам-работам; жилавање-работење; жилка-работа; зачкрту-вам-затворувам; зачкртување-затворување; изгурувам-излегувам; изгурува-ње-истерување, излегување; клинчам-седам; клинчење-седење; оклинчува-ње-поседување; левам-земам, крадам; левање-земање; љантосувам-запалу-вам; љантосување-запалување; лукосувам-паѓам; лукосување паѓање ми-жам-спијам; мижење-спиенење; миксам-давам; мискање-давање; обелувам-давам; обелување-давање; перкам-тепам; перкање-тепање; пискам-викам; пискање-викање; стопорувам-правам; стопорување-правење стрелнувам-пуштам; стрелнување-пуштање; тапосувам-давам; тапосување-давање; то-порам-правам; топорење-правење; топчам-правам; топчење-правење; ушам-слушам; чкртам-пишувам; чкртање-пишување.

2 — Алат за работа, материјали и слични зборови поврзани со ѕидарска

работа и животот на скеле

Брба-торба; брбиште-торбиште; вртач-клуч; вrcена-тула; гатач-кан-гар; гуровиње-дрва; гуровиче-дрвце; драски-штици; клинка-кука; кољач-нож, кољачка-секира, тесла; љанте-огон; магуле-кесе; просирче-прозорец; росоман-камен; светаленче-ламба; свталенче-кандило; свирач-чекан; ср-качка-лопата; тешка-земја; тирче-паурче; тријачка-пила; трнки-шајки; тунца-вода; чкрта-врата; чукален-саат; шуплива-стомна; шупливо-паурче.

3 — Храна и зборови во врска со неа

Бела-ракија; благ од бубачки-мед; блага-пченица; вентевци-орев; дрита-рж; Евреи-орев; зелено-круша; зрнесто-жито; зурач-масло; јуру-чка-маштеница; калосник-леб; кључица-тиква; клопам-јадам; клопање-ја-дење; кољач-нож; крваво-месо; лакеник-каленик; ланга-манца; лечиво-пе-чиво; ливадник-зелник; лизгава-маст; лизгаво-сало; малосувам-јадам; ма-лосување-јадење; мрамороска-ченка; мрко-кафе; насвирувам-наполнувам; насвирување-наполнување; николевци-питулици; палежлив-пипер; палежли-ва-пиперка; палежливо-љуто; подикљувам-посакувам; поркам-пијам; пор-кач-пијаница; поркање-пиенење; поте-огревна соба; претумбач-каша; рзачо-вина-јачмен; сикело бело-кисело млеко; скорзач-чесен; скрупча-сол; ср-качка-лажица, лопата; стома-уста; тирче-паурче; тунца-вода; фршла-грав; цркалеста-лубеница; чавка-изварка; шуплива чаша, стомне; шупливо-па-урче; шоре-вино; апцико шоре-шира.

4 — Облека и ситни предмети што се носат со неа и во неа

Брба-торба; брбиште-торбиште; високи навирачи-чизми; лалто-палто; лантолони-пантолони; магуле-кесе; навирачи-чорапи, обувки; скивало-огле-дало; чадлив-тутун; чадливи-цигари; чадливарка-табакера; чукален-саат; шарено-писмо или работен договор; шарки-книга за виткање цигари; шо-кула-кошула; тирки-гаќи; чкртало-молив.

5 — Постари и понови средства за плаќање

Врцен-наполеон; зрнесто-жито; лумбурук-грош; карлевец-динари; шарка-банка; ротка-стотка; гуска-илјадарка; пилави-пари.

6 — Домашни животни

Блекачка-овца; врескаче-јаре; врескачка-коза; кркач-петел; кркач-ка-кокошка; крте-прасе; лифоре-магаре; лифорица-магарица; мјаукарка-мачка; мјаукар-мачор; мјаукарче-маче; млекаче-јагне; рикачка-крава; ри-каче-теле; рзач-коњ.

7 — Делови на човешкото тело

Влакнеста-коса; гуралка-нога; калаваза-глава; жур-anus; пачечка — брада; прнте-penis; тегар-vulva; рилки-усни; зоден-testis; скивала-очи; стома-уста; стумачи-мустаки; хвакалки-раце.

8 — Семејство

Бабајко-татко; вајза-девојка; Вајзуле-девојче; дрк-дедо; дрка-баба; лана-мајка; летра-сестра; лифа-невеста; љамечко-малечко дете; мана-мајка; манук-маж; преконтена-невеста; рат-брат.

9 — Време и временски промени

Белејко-снег; лазарица-година; мерач-ден; тунцит-врне; чукален-саат; коложег-јануари; сечко-февруари; летник-март; тревник-април; чаре-шар-мај; сенокос-јуни; жетвар-јули; грмлив-август; гроздобер-септември; листопад-октомври; студен-ноември; снежник-декември.

9а — Зборови што означуваат службени лица (службеници)

Љогем манук-големец; функционер, виш. службеник; брчален-учител; брчаленка-учителка; љок-војник, полицаец, таен агент, жандар; листар-шумар; тумбе-чиновник; чкртач-писар, ниж чиновник.

10 — О р у ж ј е

Пукален-револвер, топ; пукаленка-пушка; тркалеста-бомба, граната; колач-нож; колачка-секира.

11 — Технички пронајдоци

Пиштален-радио; скивален пиштален-телевизор.

12 — Куќа, нејзини делови, намештај, помошни простории и предмети

за секојдневна употреба

За клинчење-столица; за мижење-кревет; китало-нужник; клинка-куќа; лакеник-каленик; поте-огревна соба; просирче-прозорец; светаленка-ламба, сијалица; светаленче-кандило; скивалот-огледало; сркачка-лажица, лопата; тирче-паурче; тријачка-пила; чукален-саат; шуплива-чаша, стомна; шупливо-паурче чуралник-внатрешен оцак; печалник-фурна за печење леб.

13 — Зборови што се однесуваат до работодавачите

Лејко-стопан, работодавач; лесан-стопан, работодавач; манче-стопан, работодавач.

Во суштина последните три зборови се синоними.

По извршување анализа на сите горни зборови во речникот на тајниот јазик на смилевските сидари се доаѓа до објаснување за формирањето на некои од нив, на одделни зборови ама не и на сите. Анонимните творци на бошкачкиот јазик се снаоѓаа на повеќе начини да ја збогатат лексичката можност на творбата што ја создаваа повеќе децении. Покрај горе-долу оригинални методи во однос на ковење на многу зборови, тие се служеа и со позајмување на зборови од живи несловенски јазици, главно од шиптарскиот јазик, дека живееја во етнички гранични места, покрај Албанија. Тие зборови ги донесоа со себе смилевските печалбари од стариот крај од Дебарско, а доста нови создадоа и самите, што го докажуваат зборовите со понова мисловна содржина: листар-шумар; љок-жандар; поте-соба, шпорет; гуска-илјадарка, пиштален-радио; скивален пиштален-телевизор.

Ке се опитаме, за илустрација на кажаното, да извршиме анализа на некои од тие зборови и така да го покажеме начинот на нивниот постанок. Главно најмногу бошачки зборови му припаѓаат на македонскиот народен говорен јазик, со таа разилка што добија нова надворешна форма. Суштествуваа неколку начини за оформувањето на тие зборови и затоа тие можат да се подредат во неколку сродни групи.

Во првата група спаѓаат новосковани зборови што покажуваат на некоја карактеристична особина на поимот што го именуваат или пак посочуваат духовито на практичната примена на дадениот предмет или живо суштество. Такви зборови се следните:

Бело-сирење, дека сирењето е навистина бело; белејко-снег; благ од бубачки-мед; блага-пченица; блекачка-овца, заради тоа што блее; врескачка-коза; врескаче-јаре; зрнесто-жито, грозје; китало-нужник; крваво-месо; лазарица-година; ливадник-зелник, ова доаѓа оттаму бидејќи обично во средина се клавише киселец, коприви или штавеј собрани од ливада; лизагава-маст, бидејќи таа се лизга; лизгаво-сало; листар-шумар, којшто се притајува во гората меѓу лисје; мрко-кафе, мрк-јаглен, овој збор доаѓа од бојата на јагленот, истото важи и за зборот за кафе; млекаче-јагне; просирче-прозорец, низ когошто човек може да просире; пукален-револвер; пукаленка-пушка; рикачка-крава; светаленка-ламба; светаленче-кандило; сркачка-лажица; хваќалка-рака; цркалеста-љубеница; чадлив-тутун (пушта чад), чадливи-цигари; чадливар-пушач; чадливарка-кутија за тутун; чкртам-пишувам; чкртање-пишување; чкртало-молив; чукален-саат (чука тика-так), шарено-писмо; шуплива-стомна; шупливо-паурче.

Во втората група се сретнуваат зборовите што имаат ономаатопејски произлез:

Блекачка-овца (бле-бле); мјаукарка-мачка (мјау-мјау); 'рзач-коњ; чкрта-врата (чкрт-чкрт); врескачка-коза (вре-вре).

Во третата група спаѓаат зборови што настанаа со сменување на правилниот ред на гласовите или слоговите (метатеза). Во нив се забележува специфичен вид на инверзија:

МИСЛЕВО — СМЛЕВО: 1 2 3 4 5 6 7 — 2314567

ВРЦЕН — ЦРВЕН: 1 2 3 4 5 — 3 2 1 4 5

ТИБОЛА — БИТОЛА: 1 2 3 4 5 6 — 3 2 1 4 5 6

Мислевец — смилевец:	1 2 3 4 5 6 7 8 — 2 3 1 4 5 6 7 8
Мислевка — смилевка:	1 2 3 4 5 6 7 8 — 2 3 1 4 5 6 7 8
Шокула — кошула:	1 2 3 4 5 6 — 3 2 1 4 5 6
Лакеник — каленик:	1 2 3 4 5 6 7 — 3 2 1 4 5 6 7
Сикелина — киселина:	1 2 3 4 5 6 7 8 — 3 2 1 4 5 6 7 8
Стумаки — мустаки	1 2 3 4 5 6 7 — 3 4 2 1 5 6 7
Тиболец — битолец (битолчанец):	1 2 3 4 5 6 7 — 3 2 1 4 5 6 7
Тиболка — битолка (битолчанка):	1 2 3 4 5 6 7 — 3 2 1 4 5 6 7

Горните примери укажуваат директно на три начини на метатеза при создавање на зборови во тајниот печалбарски јазик. Во првата група на овие начини спаѓаат зборовите што редоследот на првиот слог го свртуваат во спротивен правец: БИТ-ТИВ; КИС-СИК, КАЛ-ЈАК; КОШ-ШОК. Во втората група влегуваат зборови чијшто прв глас во првиот слог го зазема последното место на истиот слог: СМЛЕ (лево) — МИ-С = Мислево. Третата група се карактеризира со тоа што гласовите се измешани повеќе — на пример: првиот глас оди на четврто место, вториот на трето, третиот на прво а четвртиот на второ: МУСТ (аки) — СТУМ (аки).

Во четвртата група се сретнуваат зборови што произлегуваат од глаголи, со таа разлика што добиваат ново сепак сродно значење: мижам-спијам; мижење-спиене.

Во петтата група спаѓаат зборови што се добиле со исфрлање на првиот глас (согласка или самогласка); рат-брат-(б)-рат; рам-срам-(с)-рам. То ест првично, почетно, апострофирање.

Во шестата група ѝ припаѓаат зборовите од секојдневниот јазик со изменето значење: гуска-илјадарка; Евреи-орев; Јуручка-матеница.

Во седмата група доаѓаат зборови што го имаат заменето првиот глас со друг глас за да не се разбере нивното вистинско значење:

печиво — (п) — ечиво + л = лечиво

пантолони — (п) — антолони + л = лантолони

палто — (п) — алто + л = лалто

лаќање — плаќање — (п) — лаќање; лаќам — плаќам — (п) — лаќам. То ест првично, почетно, апострофирање на даден збор.

Потаму доаѓаат туѓи зборови што дошле на некој начин од несловенски, странски, јазици. Таква појава се сретнува и во другите тајни јазици (на калајдиите, терзиите и др.). Најголем број на туѓи зборови во печалбарскиот јазик на смилевските печалбари се земени од шиптарскиот јазик.

Од извршена компарација меѓу речникот на смилевските печалбари и зборови наброени во написот на **Кадри Халили** „Арбанашке речи у нашим тајним језецима“, јасно е дека од албанско потекло се следните зборови:

Бошќач-мајстор, човек, сидар; од глаголот *me bō* -правам;

бошачки-мајсторски;

вајза-девојка, ќерка од *vajzë* -девојка;

вајзуле, вајзиште-девојче, девојчиште;

дивам-знам, зборувам, разбирам; од *me dijte* -знам умеам;

диваш ли-знаеш ли;

драски-штици; од *drasë* -штица;

кевам-имам; од неправилниот глагол *me pasë* -имам;

разбошќувам-расипувам;

росоман-камен, од *grasë* -камен;

скивала-очи; од *shikjue* -гледам;

скиван-гледан, од истиот глагол;

тапосувам-давам; од неправилната *sorma t'ar* -да дам, на глаголот *me dhanë* -давам;

шоре-вино.

Од италјанскиот јазик:

поркам-пијам, од именката порко-свиња; порќач-пијаница; се напорка-се испијани.

Од грчкиот јазик:

калосник-леб, отеос-бог.

Од латински јазик:

стома-уста;

Освен горните групи интересни се и следните зборови: Жетвар-Србин; Жетварка-Србинка; Мрсњак-Турчин, Шиптар; Мрсњачка-Турчинка, Шиптарка; Турција, Албанија; Кожувар-Русин; Кожуварка-Русинка; Врцен-Русин; Врцена-Русинка (овие именки произлегуваат од придавката врцен-првен, во значење комунист, Русин); Зунзевец-Влав; Зунзевка-Влаинка; Латор-Бугарин; Латорка-Бугарка; Посњак-Македонец (дека македонскиот народ постеше при поголемите верски празници); Посњачка-Македонка, Македонија; Лисјак-Грк; Лисјачка-Гркинка, Грција,

Речникот на тајниот јазик на смилевските печалбари не е беден по број на зборови, какошто е случај со некои други тајни јазици што се сретнуваат меѓу нашите народи а и меѓу другите балкански народи. Веројатно е дека голем број зборови од овој јазик се веќе наполно заборавени. Милош Хр. Константинов запиша сто зборови од покојниот смилевски сидар Јоле Кочоски. На слична тема има пишувано и професорот Д-р Харалампие Поленаковиќ и некои други.

Д-р Мил. С. Филиповиќ успеа да запише во Велес сè на сè 42 зборови од преселеници од мијачко Папрадиште. Тука ќе ги наведеме само оние зборови што се малку или повеќе поинакви од смилевскиот таен печалбарски јазик, а и оние коишто не се употребуваа воопшто:

Р. бр.	Во Папрадиште	Во Смилево	Не се употребува во Смилево
1	Апшико — убаво	Апшико	
2	Белачка — ракија	Бела	
3	Деиклаш — сакаш	Дикљаш	
4	Кљусе — коњ	Рзач	
5	Лофки — пари	Пялави	
6	Лемни — земи	Левај	
7	Мисовина — печено месо		Не се употребува
8	Мрка — кал, малтер	Мека	
9	Пјове — паѓа дожд	Тунџит	
10	Помршав — погуст		Не се употребува
11	Катао — нужник	Китало	
12	Да утосат — да падне	Да лукосат	
13	Чегориња — аргати		Не се употребува
14	Џаџе — девојче	Вајзуле	

Додека Филиповиќ констатира дека во печалбарскиот јазик на велешките ѕидари (главно Мијаци од Папрадиште и Ореше) суштествуваат само зборови во врска со работата, работодавачот, наградата и храната, ама не и за алатот, спротивно на тоа во смилевскиот печалбарски јазик се формирани зборови за најнеопходните алати: кољачка-тесла; свирач-чекан; сркачка-лопата; тријачка-пила; кољачка-секира. Ова зборува дека тајниот јазик на смилевци беше многу побогат и поразвиен во секој правец и однос. Тој растеж на бошкатајот јазик се должи и на големиот број ѕидари-печалбари од селото. Речиси секоја смилевска куќа, од вкупно 400 колкушто броеше селото пред да биде уништено до темел во тек на Илинденското востание, даваше минимум по 2-3 ѕидарски мајстори и помошници. Сите тие луѓе редовно го употребуваа тајниот печалбарски јазик, со години, а не од случај до случај и преку таа редовна употреба го збогатуваа со нови зборови за нови предмети и поими и за живи суштества. Побистрите смилевци сами измислуваа такви неологизми. А што еден ќе употребеше нов збор истиот го преземаа и другите. На тој начин новиот збор добиваше право да се приклучи во дотогашниот речник на бошкатајот јазик.

Во однос на граматиката може да се рече дека нејзините општи правила вajat и при зборување со тајниот печалбарски јазик на смилевските ѕидари со некои помали разлики, то ест отстапувања од книжевните форми. Така, во прво лице еднина се употребува како лична замена формата ја, а не јас; а во множина мие (понекогаш мије), а не ние. А во некои лица на

минатото време се појавува гласот Х. Исто така, третото лице еднина завршува во сегашно време на наставката-Т. Тие работи можат да се согледаат од подолните примери:

Сегашно време:

Ја мижам-јас спијам	Мие мижиме
Ти мижиш	Вие мижите
Тој мижит	Тие мижат

Идно време:

Ја Ка мижам-јас ке спијам	Мие Ка мижиме
Ти Ка мижиш	Вие Ка мижите
Тој Ка мижит	Тие Ка мижат

Минато неопределено време:

Ја мижих-јас спиев	Мие мижихме
Ти мижеше	Вие мижихте
Тој мижеше	Тие мижее

Минато определено време:

Ја сум мижел-јас сум спиев	Мие сме мижеле
Ти си мижел	Вие сте мижеле
Тој мижел	Тие мижеле

НЕКОЛКУ ПРИМЕРИ ОД БОШКАЧКИОТ ЈАЗИК

1. Апсика манука кеват лејко-Убава жена има работодавачот.
2. Апсика е ама поапсика е вајзана-Убава е, ама уште поубава е Керка му.
3. Да им лишнеме една тркалеста-Да им фрлиме една бомба.
4. Да му обелиме пилави-Да му дадеме пари.
5. Намажувајте ја, гурат листар-Бегајте, доаѓа шумар.
6. Дрка, стопори мрко за рафлета-Стара, свари кафе за попот.
7. Тапосај ми чадлива-Дај ми цигара
8. Чадливи не кевам, ако дикљаш чадлив-Цигари немам, ако сакаш тутун.
9. Дали му стрелна шарено на рата ти-Дали му испрати писмо на брата ти.
10. Да ја шикосаме, догуруваат љокови-Да си одиме, доаѓаат жандари.
11. Колку е чукаленот?-Колку е саатот?
12. Што кева во чкртаното?-Што има во весникот?
13. Неапцик манук, љогем рогач е-Лош човек, голем шпиун е.
14. Напевај им да ни тапосаат шоре-Спомни им околу-наоколу да ни дадат вино.
15. Мануков ништо не диват бошкачки-Овој човек ништо не разбира мајсторски.
16. Уште колку пилави Ка ни тапоса манче?-Уште колку пари Ке ни даде работодавачот (газдата).
17. Ми се малосува-Ми се јаде.
18. Кожуварите догураа до Латорија-Русите стигнаа до Бугарија.
19. Ми се малосува, домиксај ја брбата, во неа кевам крваво, палежливи и лечиво со чавка-Ми се јаде, донеси ја торбата, во неа имам месо, пиперки и печиво со изварка.
20. Развехчи коде е лесан!-Научи каде е газдата (стопанот)!
21. Скивај, левај, скендере-Види, земи, сирење.
22. Брчаленкава кеват апсика коталиња-Учителкава има убави гради.
23. Обели ми чкртало да начкртам шарено до љогемите-Дај ми молив да напишам молба до „големите“ (до општинските службеници).
24. Овој е љогем кусар-Овој е голем крадец.

25. Покочите од трнкиве-Скријте од шајкиве.
26. Ланте да те лантоса-Огон да те изгори.
27. Да ти латит отеос-Господ да ти плати.
28. Злокукани!-Молчи!
29. Вајзава на мрсников е апсика-Керкава на агава е убава.
30. Ако ја диклјате жилкава да клинчиме, ако не да си гураме-Ако ја сакате работава да останеме, ако не да си одиме.
31. Жилката не е апсика, догураа љокови да зачкртаат некого во кралница-Положбата е лоша, дојдоа полицајци да затворат некого.
32. Обели му рзачовина на рзачот-Дај му јачмен на коњот.
33. Манче кеват благ од бубачки-Стопанот има мед.
34. Стрелни го шареното до Тибола-Испрати ја молбата во Битола.
35. Се смркосува, да гураме-Се стемнува, да си одиме.
36. Логемиот од Врценана ка гура во Широкана да мули со тамошните логемии за апсико-Претседателот на СССР ќе замине во Америка да зборува со тамошните раководители за мирна коегзистенција.
37. Наперкај го и лини ја!-Натепај го и бегај!
38. Коде е киталото?-Каде е нужникот?
39. Чкртачон клопа само фршла-Чиновникот се храни само со грав.
40. Брчаленов жилави во голема брчалница-Професорот предава во виша школа.
41. Левај му го пукаленот-Укради му го револверот.
42. Не се напевај-Не зборувај.
43. Колку пилави му обели за рикачката?-Колку пари му даде за кравата?
44. Ка оклинчиме тука-Ќе останеме тука.
45. Клинкава ка лукоса-Кукава ќе падне.
46. Кој не жилавит не кеват-Кој не работи нема.
47. Љантосај ја светаленката-Запали ја сијалицата.
48. Разбошкај ги драските-Расипи ги штиците.
49. Да му одгураме коде рафлета-Да одиме кај попот.
50. Ако кева шоре и бела-Ако има вино и ракија.
51. Лати му на манукот-Плати му на човекот.

ДВЕ АНЕГДОТИ

Тоа е наш јазик, ага!

Иако употребата на тајниот печалбарски јазик не беше забранета во турско време, бошкачкиот говор ги збунуваше и зачудуваше сите Турци, Шиптари и Брсјаци во Битолско. Мнозина муслимани имаа обичај да ги прашаат смилевците:

— На каков јазик зборувате?

Сидарите даваа сличен одговор:

— Тоа е наш јазик, ага. Ние доаѓаме, ехехе, дури од Албанија.

— Зборувајте каурски, тогаш!

— Не знаеме добро ни каурски, ни шиптарски, ни турски.

Стопори мрко, дрка!

За време на стара Југославија битолско-охридскиот владика д-р. Николај Велимировиќ, познат по лјубопитството да знае и работи што не беа поврзани исклучиво и само со религијата, го посети на еден празник Смилево. Го одведеа во неколку селски куќи. Владиката влезе и кај Горѓи Чипура, којшто не се надеваше на таа посета. Домаќинот се збуни, ги смести гостите во почистата соба и ѝ зборна на жената:

— Стопори мрко, дрка!

Жената излезе. Домаќинот продолжи да зборува со владиката спокојно како ништо да не го изненади. Не помина многу време, домаќинката се врати и ги почести гостите со слатко кафе. Николај Велимировиќ заклучи во себе дека суштествува некаква врска меѓу таа постапка на домаќинката и непознатите зборови што ги чу. На заминување го праша домаќинот, којшто дојде да општинската зграда на селскиот пазар:

— Што значат зборовите: „Стопори мрко, дрка!“

— Ништо, - одговори итриот Чипура, без да смени некоја црта на лицето.

— Кажи де, - продолжи владиката Николај.

Горѓи ги крена рамениците:

— Тоа се зборови како многу други што ги употребуваме ние. Ни остава од турско време, ама и самите на знаеме што значат.

Владиката не разбра дека зборовите значеа-„Свари кафе, стара“.

S U M M A R Y

A Secret Language of the Masons from Smilevo

To the end of the 18th Century, some turkish pasha's organised actions for the forced conversion to Mohammedanism, of the Macedonian people. The Macedonian was compelled to left their villages, what found out in the nearness of the Albanian ethnic boundary, and to run away to the some, more sure, places. The fugitives formed three new villages: Papradište, Oreše and Smilevo. Life began again to run normally. All men from Smilevo, in the district of Bitola, worked as famous masons. There was and other occupations in Smilevo: the driver, the farmers, the charcoal-burners and the comb-makers. But, we are interested only for masons from Smilevo.

The masons from Smilevo worked in all villages and towns in South-West Macedonia, but for the most part in the districts of Bitola, Prespa, Železnik, Kičevo, Ohrid and Lerin.

The all masons, from Smilevo, used the secret language to understand one another. This secret language appeared for two reasons: by the great fear from Turks and from the need the landlord can't understand what his workers speak among them.

A secret language of the Macedonian masons from Smilevo has a very rich dictionary. This dictionary contains about 400—500 elementary words. The masons can do about 2—3000 different combinations of the sentences. For this reason the masons can speak of all the most important questions and things of life. A dictionary of the secret language comprises only: nouns, adjectives and verbs. Other words are taken from the Macedonian people's language.

There aren't economical emigration in Yugoslavia to-day. The masons from Smilevo work in the socialistic building-grounds, where they receive high paying, but they use a secret language and to-day, generally for hobby-horse. This language is growing with new words from the tehniqe (television, radio).

I am giving here some words from the secret language of the masons from Smilevo.

SECRET LANGUAGE:	MACEDONIAN:	ENGLISH:
manuka	žena	woman
apcik	ubav	beautiful
prekontrena	nevesta	bride
neapcik	loš	bad
manur	leb	bread
Široka	Amerika	U. S. A.
mrko	kafe	koffee
svirač	čekan	hammer
lajko	kuče	dog
mjaukarka	mačka	cat
kalavaza	glava	head
Tibola	Bitola	Bitola (Monastir)
čkrtam	pišuvam	to write
žilavam	rabotam	to work
brčalen	učitel	teacher